
FAITH and SCIENCE

Ukrainian Religious Magazine
101 Cambridge Road, Brookhaven, Pa., 19015
U. S. A.

---

90 MAY—JUNE 1977

Передплата:	Річна	5.00 дол.
	Піврічна	2.50 дол.

Передплату посилати на адресу:

"Faith and Science"
P.O. Box 1563
Des Plaines, Ill., 60018, U.S.A.

З М І С Т

1. Моя дорога життя	1
2. З думок Марка Аврелія	2
3. Божий Дім	3
4. Розмова	3
5. Євангелія — це сила Божа	4
6. Ісус — над усе!	8
7. Три погляди з Голгофи	12
8. Сирітка	14
9. Атеїзм без маски (VIII)	15
10. Вічна країна	21
11. Створення світу	22
12. 1976 — рік землетрусів	26
13. Мирись	29
14. Вітамін	30
15. Звідусіль	31
16. Незвичайні пам'ятники	33

МОЯ ДОРОГА ЖИТТЯ

Я мріяв, багато моїх мрій ніколи не здійснились; але ті, що здійснились, доводять мені необхідність мрій та мріяння.

Я молився, багато моїх молитов, здавалось, zostалися без відповіді; але ті, на які прийшла відповідь, підтримують мою віру в силу молитви та доводять важливість молитись.

Я довіряв багатьом людям, які обманули мене; але я знайшов немало щирих друзів, що переконує мене в існуванні людяності, що зміцнює моє довір'я.

Я сів багато зерна, з якого велика частина впала на кам'янистий ґрунт і було повідзьобуване пташками; але я зібрав таку кількість золотистих снопів, що викликає в мені захоплення жнивими та спонукує до сівби.

Я пройшов дорогу важкої боротьби, зазнав багато поразок; але я мав стільки перемог, що виправдують стійкість та доводять потребу змагання.

Я сказав багато слів, що їх ніколи не треба було сказати; але деякі мої слова доторкнулися людських сердець, що переконує мене у важливості напущення та в користі доброго слова.

Я виголосив багато вбогих проповідей, що до болю пригнічують моє серце; але я бачив щасливі душі, зогріті словами Євангелії, що збуджує в мені глибоку повагу до проповіді та зобов'язує горливіше сповіщати Добру Новину.

З ДУМОК МАРКА АВРЕЛІЯ

(Римський імператор у роках 161-180)

Люди дрібничні, злопам'ятні, пристрасні і несправедливі. Тим більше вони варті співчуття і ніжності, тим більше ми повинні прощати кривди, стати вище, бути спокійнішими і справедливішими. З того, що нас ображає, ми повинні черпати приклади людяності і любови.

Не звертай увагу на недоліки людей, а звертай увагу на їхні доброчесності. Люди існують одні для одних. Навчи їх терпіти одні одних.

Якщо людина чинить зло, вона спричинює шкоду сама собі. Але, можливо, вона і не чинить зла. Ми самі слабкі і не бездоганні. Ми схильні робити висновки швидко і передчасно. Людині треба навчитися багато дечому, щоб правильно судити про вчинки іншої людини.

Коли ти дуже сердитий і засмучений, пригадай, що життя людське коротке, миттєве.

Злий учинок іншої людини не приносить нам сорому, і нас хвилюють не вчинки інших, а наша власна думка про них.

Наш власний гнів приносить нам більше смутку, ніж учинки інших людей.

Чого ти так хвилюєшся? Стремись до Бога, стань чистішим і ліпшим.

Швидко, дуже швидко ти станеш порохом чи скелетом. І те, що ціниться в житті, — порожнє, гниле і маловартісне. Будь тихий. Зберігай себе простим, приємним, чистим, поважним, вільним від удавання, другом справедливості, добрим, ласкавим, щирим у всіх добрих ділах. Шануй Бога і допомагай людям. Життя коротке. Є тільки один плід цього земного життя — релігійний настрій духа та добрі діла.

Чини добро, не очікуючи за це нагороду.

З терпінням і покорю перенось людську злобу, виправляй свої помилки та поступово наближайся до Вічного Світла.

Збережи дух, що живе у тобі, вільним від насильства, чистим, вищим від горя і задоволення, виразним до всього, що в житті трапляється, і, накінець, бадьоро очікуючим смерті.

Загальний висновок життя: бійся Бога і виконуй Його заповіді. Кожної хвилини пам'ятай, що ти повинен виконати все просто, з гідністю і любов'ю, добровільно і справедливо. Нехай Божество, що живе в тобі, збереже тебе таким, яким ти повинен бути: мужнім, зрілим, турботливим про добро країни, виконуючим свої обов'язки подібно до людини, що чекає своєї зміни.

Г. Домашовець

БОЖИЙ ДІМ

Радію я, як в Божий Дім ввійду
У раннім ранку благовійно-співним,
І дякую, що Бог здійняв нужду, —
Гріха нужду, і віру дав надійну.

Відтак тихцем, немовби митник той,
Що руку клав в кутку на серце й груди,
Я бачу вірою щасливий край отой,
Де людських сліз і горя вже не буде.

І чую я, немовби той бальзам
Лікуючий... У серці тихо й мирно...
Тоді весь світ неначе Божий Храм!
І визнаю мою я неміч щиро.

Радію я, як в Божий Дім ввійду.
Молюсь за ближніх, рідний край і люд мій: —
Пробач провини і здійми нужду,
Усесвятий! Твоя хай воля буде!

“Вибрані твори”.

РОЗМОВА

“Мир вам! Погляньте на руки!
Я це... Я вийшов із гробу...”
“Предки всі наші в “шеолі”:
Там — Авраам і Мойсей там...”

“Бідні! Мала ваша віра,
Хліба чи риби подайте...”
Більшали очі великі,
Очі раділи — впізнали...”

І. Кмета-Ічнянський.
“Заграви вечірні”.

ЄВАНГЕЛІЯ — ЦЕ СИЛА БОЖА

О. Р. Гарбузюк

“Бо я не соромлюсь Євангелії, бож вона — сила Божа на спасіння кожному, хто вірує” (Рим. 1:16).

Послання до римлян своєю глибиною займає перше місце між посланнями великого апостола. У ньому висвітлюються взаємини між вірою, законом і благодаттю. У ньому апостол доводить конечність віри для оправдання перед Богом. Апостол мав бажання занести силу Євангелії Христової й у Рим, але він мав, як і всі слуги Євангелії, перешкоди. Аж під кінець третьої апостольської подорожі у 57-58 роках він вирішив таки занести світло Христової науки туди, де про Христа ще не знали. Оце апостольська горливість, ревність, — вона не має меж, її не можуть зупинити границі світу цього, її не затримують географічні кордони... Чи не такою ревністю відзначається християнство правдиве всіх віків? Чи не завдяки цій духовній горливості ми передаємо вже понад 10 років “Голос Євангелії в Україну”?

Поки Господь пошле Павлові можливість бути у Римі, він пише послання, підготовляє ґрунт для своєї діяльності. Лист цей був написаний у Коринті, зимою 57-58 року.

Ми віримо, що Господь відкрив двері для проповіді Євангелії в

Україні, але поки це станеться, ми виконуємо Велике Доручення за допомогою радіоблагості, підготовляємо ґрунт для всенародного пробудження в Україні, бо ми віруємо у силу Євангелії. “Ми віруємо, — з глибоким переконанням проголошує Шевченко, — Твоїй силі І Слово живому: Встане правда, встане воля, І Тобі одному Поклоняться всі язики Во віки і віки”.

Що це таке Євангелія?

Дехто думає, що Євангелія — це Сам Христос. Чи це так? Христос є Тим, ким Він є — Сущий; Він “учора, і сьогодні, і навіки Той Самий!” Євангелія ж спасіння для загинулих грішників не завжди була. Не те, ким Христос є, але те, що Христос зробив, — є Євангелія. Наше оправдання сполучене з пролиттям крові Христової. Ми не оправдані Його втіленням, хоч воно чудодійне. Ми не оправдані Його зразковим життям, хоч воно дійсно непорочне й досконале; воно докоряє наше сумління, що ми не є такими, як Він. Ми оправдані тільки й виключно Його смертю. Апостол Павло з натхнення Духа Святого говорить: “А Бог доводить Свою любов до нас тим, що Христос умер за нас, коли ми були ще грішниками” (Рим. 5:8). Те, що Христос зробив для нас, коли Він

умер за нас і наші гріхи і коли Він воскрес для нашого оправдання, — це є Євангелія, яка є сила Божа на спасіння кожному, хто вірує, і цю Євангелію проповідує радіоблагості “Голос Євангелії в Україну”.

Велике чудо

Велике чудо світу — це успіхи Церкви Христової на самому зародковій християнства, яке виступило з силою Євангелії спасіння. Подумайте тільки — все було проти перших християн: Римська імперія з її залізною дисципліною, грецька культура з її філософією, єврейська релігія з її фарисейською вірою в букву закону, і ввесь поганський світ із його фанатизмом і сліпою вірою в мертвих богів, ідолів, і “храм богині Артеміді ефеської”. Їх Основоположник — Христос — походив із пониженої нації і до того Сам був відкинутий, “свої відцурались Його”. Але Він згромадив довкола Себе жменьку непомітних, простих послідовників, які не мали належної освіти, матеріальних засобів, золота й срібла, соціального престижу, політичного впливу, і зо сміливістю та відвагою, яка була зенітом Божественного авторитету, Він наказав їм іти по цілому світові і зробити всі народи за учнів Його. І вони пішли, як вівці поміж вовки. І який же ефект! “Сімдесят повернулися з радістю, кажучи: “Господи, — навіть демони коряться нам у ім’я Твоє!” (Лук. 10:17). І в наслідку цієї сили Євангелії вже в третьому віці вісім мільйонів душ навернено на

християнство правдиве. Це, приблизно, одна п’ятнадцята тодішнього населення світу. Отаку силу має Євангелія!

Не кажіть мені, що тоді були інші часи, бо я пригадаю вам первомученика Степана, Якова Великого, Пилипа, Полікарпа, Варфоломія, до речі — всі апостоли, окрім одного, померли мученицькою смертю. Я пригадаю вам переслідування за Нерона, шостого римського імператора, Доміціана, Траяна, Діоклетіана, і так через темні часи середньовіччя аж до нашого часу. Характерне те, що завжди переслідування не послаблювали християнства, а зміцнювали його. Не були тоді інші часи, а було тоді інше християнство, яке відзначалося силою, завзяттям, посвятою, високим духом. Християнство тоді, як і сам апостол народів, виступало з благовістям Євангелії, як Екклесія, головою якої є Живий Христос, як живе каміння храму святого, невидимої Вселенської Церкви Христової, сміливо, як одна душа, заявляло світові: “Я не соромлюсь Євангелії!” Ця віра в Євангелію не тільки народжувала мучеників за віру, колись, але вона народжує героїв духа й тепер. Десятки тисяч віруючих в Україні й у наші часи віддали своє життя за Христа і Євангелію. Я сподіваюся, що ви не забули, що десять років тому, коли ми розпочинали наше радіоблагості в Україні, мої і ваші брати ради Євангелії пішли походом на Москву й зо співом: “За євангельську ми віру, за Христа йдемо у бій” оточили в травні 1966 року дім ЦК. Чи це не героїзм? Яка

*) Слово паст. О. Гарбузюка, виголошене на святі 10-річчя “Голосу Євангелії в Україну”.

Церква спромоглася на такий подвиг?! Українські баптисти, мої й ваші брати та сестри, не визнані тоді ще народом, але визнані Богом і навіки запечатані Духом Святим, як Церква Христова, як Його Молода, як мучениця за високі ідеали Новозаповітного Християнства, пішли у бій, щоб боронити святого над святим, щоб стати на захист Віри і Церкви, щоб стати в обороні свободи сумління.

Що ж то містить у собі Євангелія, що вона спонукує до таких подвигів, до такої посвяти?

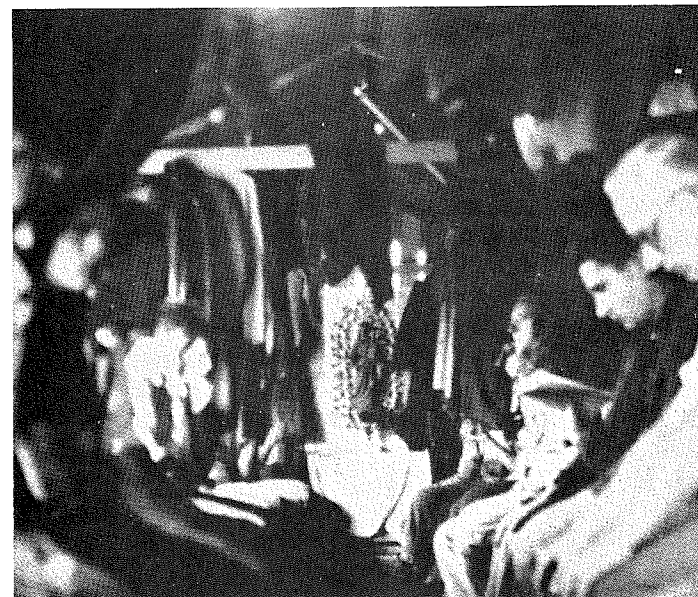
I. Вона — незмінна. “Небо й земля проминуться, але не минуться слова Мої”, — говорить Христос. Ми маємо вічну Євангелію для кожної людини, для кожної родини, для кожної нації і для цілого світу. Тому не є так дуже важливим, щоб посилати “супутників” довкола землі, але дуже важливо посилати благовістя вічної Євангелії по цілому світові. І це Господь робить через “Голос Євангелії в Україну”. “Навіки, о Господи, слово Твоє в небесах пробуває, з роду в рід Твоя правда”, — проголошує піснеспівець. Душа людини, яка з природи є християнкою, шукає того, що вічне. Даймо нашому народові те, що має вічні вартості, даймо йому Євангелію вічного спасіння. До цього покликав нас Сам Автор Євангелії і Він заповів: “Ідіть по цілому світові, та всьому створінню Євангелію проповідуйте!” І коли ми не будемо проповідувати, коли ми замовкнемо, коли ми перестанемо жертвувати, переста-

немо говорити, то “каміння заговорить”. Вічна Євангелія все одно буде проповідуватись! В Апокаліпсисі апостол Іван пише про своє видіння: “І бачив я іншого ангола, що летів серед неба, і мав благовістити вічну Євангелію мешканцям землі, кожному людові, і племені, і языку, і народові. І він говорив гучним голосом: “Побійтеся Бога та славу віддайте Йому!”... Ви, брати та сестри, виконуєте тепер найбільш авторитетну працю, підтримуючи “Голос Євангелії в Україну”. Коли б Бог анголам заповів проповідувати Євангелію Україні, то вони, як одна душа, залишили б небо й кинулися б благовістити недосліджене багатство ласки Хислової. Але яка честь: перед тим, як апокаліпсичний ангол буде проповідувати, ви маєте привілей це робити... Чи свідомі ви цього високого поклику?

II. Вона перемінює... Хоч Євангелія незмінна й вічна, то вона має ту властивість, що перемінює життя, характер, душу й мету людини, перемінює всю людську природу. Людська природа знівечена гріхом, вона є рабом тілесних пристрастей і низьких пожадливоростей. Змінити природу людини не може виховання, освіта, знання, оточення або обставини життя. Христос сказав вченому Никодимові: “Поправді, поправді кажу Я тобі: коли хто не родиться з води й Духа, то не може ввійти в Царство Боже” (Ів. 3:5). Вода тут і означає Слово Боже, Євангелію, яка відроджує людину й робить її новим творивом у Христі Ісусі.

Проповідник проповідував Євангелію у парку. Коли він закінчив, до нього підійшов безбожник і зробив йому виклик: “Я закликаю вас на дебати, й ви не бійтеся за видатки: я покрию всі кошти, найму залу, розрекламую, усе підготую”. — “Я приймаю виклик, — відповів проповідник, — але з однією умовою. Ви приведіть на дебати п'ятдесят осіб,

таку Євангелію ми маємо привілей проповідувати. Яка це честь!... Ми проповідуємо Євангелію, яка приводить до віри в Христа, як особистого Спасителя, а Христос дає вічне життя. “Хто вірує в Мене, — говорить Христос, — хоч і вмере, буде жити”. Євангелія — це вічне добро, тому й не дивно, що за неї мільйони віддавали й віддають своє життя.

Молитва віруючих у концтаборі Сибіру.

які засвідчили б, що безбожна філософія ошчасливила їх, перемінила їхнє життя на краще, а я приведу сотки людей, які засвідчать про переміну їхнього життя завдяки відроджуючій силі Євангелії. Я готовий!” Вас не треба перекопувати, що безбожник не прийняв умови.

Тільки єдина Євангелія відроджує й освячує життя людини, і

III. Євангелія — це світло життя. “Для моєї ноги Твоє слово — світильник, то світло для стежки моєї”, — говорить піснеспівець. Цю істину глибоко розумів і переживав Тарас Шевченко, тому він звертався до Євангелії: “Не погасай моє світило, життєву мряку розганяй”... Сьогодні світ у темряві. Ми потребуємо світла. І якщо ми потребуємо світла на-

уки, світла знання, світла життя або світла етичних і моральних принципів, то найбільше ми потребуємо світла Євангелії, бо вона єдина показує нам на Того, Хто сказав: "Я світло для світу. Хто йде вслід за Мною, не буде ходити в темряві той, але матиме світло життя". Так, наука шукає шляхів до задоволення через нагромадження світла знання, матеріалізм пропонує щастя через накопичення земного багатства, розкоші проголошують себе стежкою до задоволення, але світло Євангелії, як зоря, веде нас до Того, Хто є світлом правдивим.

Агностики сумніваються в правді, раціоналісти допитують правду, відступники кепкують із правди, релігія шукає правди, логіка аналізує правду, наука говорить про правду, але світло Євангелії веде нас до Того, Хто є правда.

Філософія займається теорією життя, психологія досліджує закони життя, історія записує життя, знання займається експериментами життя, соціологія класифікує життя, людство бажає життя, але світло Євангелії веде нас до Того, Хто є життя.

Євангелія — незмінна й вічна, але вона перемінює життя людини, як індивіда, і збірає життя на-

роду, нації й людства. І коли ми глибоко занурюємося в Євангелію, її зміст, її духа, її божественність, то й у нашій душі спалахує та глибока посвята: "Я не соромлюсь Євангелії!" Безсмертний Дух Євангелії народив невмирущу Церкву Христову і дав світові Блаженного Августина, Тертуліана, Івана Золотоустого, Мартина Лютера, Америці — Роджера Вільямса, а Україні — Григорія Сковороду, Тараса Шевченка, Пантелеймона Куліша, і цей Дух Євангелії народив Українську Баптистську Церкву, яка сміливо, як ніяка інша Церква, виступила проти атеїзму, проти безбожжя, проти матеріялістичної філософії комунізму, виступила у зій за волю сумління, за свободу Віри й Церкви в Україні та дала нам нових мучеників, нових героїв віри, нових переможців духа.

Сила Євангелії десять років тому натхнула вас, брати та сестри, народити радіоблагостя "Голос Євангелії в Україні", яке сьогодні проголошує вічну правду, проголошує, що "Євангелія — це сила Божя на спасіння кожному, хто вірує"...

Чи віруєте ви? Чи знаєте силу Євангелії? Чи можете сказати: "Я не соромлясь Євангелії?"

Володимир Домашовець

ІСУС — НАД УСЕ!

(Продовження)

Божественний авторитет Ісуса Він говорив до грішників у справі їхнього гріха. Тут Він поведив-

ся і говорив як Бог, зокрема коли мова йшла про прощення гріхів. Він ніколи не казав — "в іменню Отця прощаються тобі гріхи", або "на підставі Закону Божого твої гріхи прощаються", або "Господь простив тобі твій гріх", але Він говорив від Себе: "Відпускаються, сину, гріхи тобі! (Мар. 2:5), або: "А Я вам кажу, що тут більший, як храм!" (Матв. 12:6). "Бо Син Людський Господь і суботі!" (Матв. 12:8). "Син бо Людський прийшов спасти загинуле" (Матв. 18:11). "Але, щоб ви знали, що прощати гріхи на землі має владу Син Людський" (Матв. 9:6).

Загальне поняття людей, вихованих під Законом, було, що Божя доброта є нагородою за добрі діла, які вчинила людина. Божя милість не мала належного місця в їхньому понятті. Вони не могли припускати, що Бог прощає гріх кожній людині з Своєї любови на підставі вчиненого Ним відкуплення, а не на підставі добрих учинків з боку грішника. Вони не розуміли, що забруднена нечистістю гріха і зла людина, пробуючи очистити себе сама без справжніх середників очищення, не позбудеться їх, а ще більше забрудниться.

Бог протягом багатьох віків учив людей про духовну правду на прикладах жертвопринесення, що невинне життя мусило заступити грішника на жертівнику за його гріх. Але розуміння заступницької смерті у жертвопринесенні вони обернули на вимогу добрих учинків і заслуг перед Богом. Отже, не по Божу ласку вони йшли до жертівника, але з своїми заслугами,

не милости від Бога вони шукали, але нагороди, і не в скрусі серця вони схилялися, але в гордості самопідвищення вони стояли, щоб відійти з порожнім серцем без прощення і без Божого благословення. Однак кожне жертвопринесення символічно вказувало на Великого Агнця Нового Заповіту — Господа Ісуса Христа, Який дав Самого Себе, Своє святе життя і пролив Свою невинну кров на вкуп за багатьох. Тому прощення Боже люди отримують з Його ласки даром, без своїх заслуг, і не як нагороду за добрі діла, але як незаслужений вияв незмірної Божої любови. Про прообразне значення жертвопринесення до приходу Христа вчить нас Святий Дух дуже ясно у Писанні (Євр. 10:1, 4, 11), та про те, що кров козлів і телят, окроплюючи нечистих, освятчувала на очищення їхнього тіла тільки, а не душі (Євр. 9:13). Але для очищення сумління і душі потрібна була велика жертва Ісуса Христа на хресті Голгофи (Євр. 9:14-15). Образи небесного очищалися частими жертвами крові тварин, але саме небесне потребувало кращої жертви одноразового пролиття дорогоцінної крові Ісуса Христа (Євр. 9:22-27).

Таким чином Господь Ісус Христос поставив Боже милосердя на перше місце. У прощенні гріхів Він виявив Божу премудрість і Божу силу до впавшого людського роду. Тому Він не тільки проголошував Боже прощення для грішних людей, але, як Божий Син, Сам прощав їм гріхи, бо на це Він мав право (Матв. 9:6). Це

знову вказує на той важливий факт, що Його божественність є абсолютно безперечна.

Особистість Господа Ісуса Христа є якнайщільніше пов'язана з Його святою наукою. Всіх інших релігійних провідників і основоположників можна без найменшого вагання вийняти зі схеми їхньої релігії без того, щоб її порушити. Закон Божий залишиться надалі Законом, коли б цілком забути про Мойсея. Так же само буддизм може залишитися без свого основоположника — Будди, магометанізм може цілком добре обійтися без Магомета, інші культи можуть зостатися без своїх авторів, бо вони були лише люди й дали своїм послідовникам тільки свою недосконалу науку, а не дали себе. Але Ісуса Христа ніяк не можна роз'єднати від Його науки та від доктринальної схеми Біблії. Його втілення, Його жертва на хресті, Його воскресіння, Його вознесіння і Його другий прихід є абсолютно нероздільні від Його особистості. Хто були б ми, якби Він не прийшов? Ми не мали б прощення гріхів, якби Він не помер за нас; ми були б надалі в своїх гріхах, якби Він не воскрес; ми не мали б Заступника перед Отцем, якби Він не вознісся; і ми не мали б живої надії, якби не чекали на Його особистий другий прихід. Христос є вічно живий Господь — Голова Церкви!

У Своїй науці Господь Ісус Христос так часто говорив про Себе у той же самий спосіб, в який Бог об'явився Мойсееві: "Я є Той, що є" (Буття 3:14). Тим Він утотожнив Себе з Божеством і став не-

розлучний від схеми Спеціального Божого Об'явлення — в Біблії. Він говорив про Себе такими словами — абсолютними: Я є — дорога, правда, життя, воскресіння, хліб з неба, світло для світу, виноградина, Пастир Добрий, Син Божий, Син Людський, Месія, Христос, Господь, Одно з Отцем, двері вівцям... Я є з вами аж до кінця віку! — Він є невіддільний від Євангелії. Найраніша дія першоапостольської Церкви не була в безнастаннім повторюванні проповідей Учителя з Галілеї, але вона була в сильнім свідченні про Нього, про Його Божественність і про Його діло для нас. Тому апостоли до народів почали проповідувати, що Ісус є Той, про Якого звіщали пророки (Дії Ап. 3:24, 10:43, 13:23, 32).

Перший прихід Христа на землю, Його втілення, Його життя, Його наука, Його діла, Його чуда, Його смерть, Його воскресіння і Його вознесіння — це пряме і дослівне сповнення пророцтв Старого Заповіту, бо про Нього так було написано. Тому рання Церква дуже пильно досліджувала й проповідувала однозгідність пророцтв Старого Заповіту з Христовою наукою та з Його життям (Дії Ап. 17:11).

Якщо йдеться про величність Ісуса, то з не меншим авторитетом Він покликав Своїх учнів. Подумаймо лише про Його учнів, які мали свої зайняття; хоч якою незначною не виглядала б їхня праця для нас, — це був єдиний середник їхнього життя, яке в ті давні часи не було зовсім легке для кожного з них. Вони мали

свої родини, які потрібно було втримувати, годувати та боронити. Вони мали своїх батьків, про яких також потрібно було подбати. Але при зустрічі з Христом, на перший Його поклик, вони пішли слідом за Ним без найменшого вагання. Учням Своїм Він говорив такі слова: "Коли хоче хто йти вслід за Мною, — хай зречеться самого себе, і хай візьме свого хреста, та й іде вслід за Мною" (Матв. 16:24). Таке безприкладне слідування за Ним в складних обставинах безперечно свідчить про Його незрівнянно великий авторитет, який дивним способом виявлявся в Його особистості та в мові.

Ісус покликав Петра та Андрія кількома словами та простим прообразним зверненням: "Він каже до них: "Ідіть за Мною, — Я зроблю вас ловцями людей!" І вони зараз покинули сіті, та й пішли вслід за Ним" (Матв. 4:19-20). Так же само зустрів Він Якова та Івана, що з батьком "лагодили свого невода в човні, — і покликав Він їх. Вони зараз залишили човна та батька свого, — та й пішли вслід за Ним" (Матв. 4:21-22). Не менше цікавим було покликання митника, який був при своїй митниці: "А коли Ісус звідти проходив, побачив чоловіка, на ймення Матвія, що сидів на митниці, та й каже йому: "Іди за

Мною!" Той устав, і пішов услід за Ним" (Матв. 9:9). Безперечно, що в подібний спосіб Він покликав інших учнями Своїми і, вибираючи та покликаючи їх до апостольського служіння, уживав Свого божественного авторитету без потреби застосовування довгих процедур намови у представленні цілої справи покликання до того важливого служіння, бо вони цього в той час не розуміли б. Однак, незважаючи на все, вони без вагання пішли слідом за Христом, жили з Ним, слухали Його науку, бачили Його діла, були свідками Його чуд, виконували Його повеління, переносили з Ним різні труднощі життя й переслідування, — вони перетривали з Ним усі спокуси аж до кінця (Лук. 22:28). Хоч на короткий час розп'яття Христа вони, за провіщенням Писання, розбіглися, переживаючи різні небезпеки і сумніви, проте були Його вірними свідками по Його воскресінні й вознесінні та самі померли мученицькою смертю за проповідь Христової Євангелії, окрім Юди, який зрадив Його і відпав від служби й апостольства, щоб іти в своє місце (Дії Ап. 1:25). На його місце був обраний інший, який від початку був свідком усього, що Христос говорив і чинив.

(Далі буде)

Гріховному світові не можна довіряти. Він ніколи не дотримує того, що обіцяє. Молитва повинна бути ключем дня і замком ночі.

Людина без спільності з Богом, наче риба без води, з тією тільки різницею, що риба без води гине швидше.

ТРИ ПОГЛЯДИ З ГОЛГОФИ

“А коли прибули на те місце, що звуть — Череповище, розп'яли тут Його та злочинників, — одного праворуч, а одного ліворуч. А хто побіч проходив, Його лихо-словили” (Матв. 27:39).

Цієї сумної і жорстокої події ми ніколи не повинні забути. Це є найстрахотливіша подія, що за-рекордована в історії цілої Біблії. Єдина надія учнів Христових та Його вірних послідовників добігала до кінця. Його розп'яли! Ця сцена нагадує нам про те, що тисячі народів проходять мимо Голгофи і не звертають уваги на хреста та на Того, Хто висів на ньому. Йдуть у темну вічність без Христа. Певно, такі люди є нещасні, без миру та надії, бо вони зневажили та відкинули Спасителя світу. Слово про хрест є дурощі для них, як написав апостол Павло. Вони не хочуть зрозуміти цього, що “зроблений гріх народжує смерть”.

Щасливі ті люди, які прийдуть на Голгофу і не пройдуть мимо, там, де Однороджений Син Божий віддав на жертву Самого Себе за гріхи світу. Апостол Павло сказав: “Бо Тіпо, Хто не видав гріха, Він учинив за нас гріхом, щоб стали ми Божою правдою в Нім!” (2 Кор. 5:21).

Голгофа є гора, з якої ми можемо найкраще Господа побачити.

Хто є Бог? Де Він є? Яка є Його ціль для людства? Ці питання багато хто пробують розв'язати

без Христа і без Голгофи. Вони не розуміють, що без Христа людина не може бачити Бога. Христос сказав: “Хто бачив Мене, той бачив Отця” (Ів. 14:9). Христос був “образом істоти Його (Бога)”. Христос дав нам зрозуміти, що хрест був завсіди в серці Бога. Він знав, що для того, щоб спасти цей гріхом поневолений світ, то потрібно Самому зійти на землю у подобі Людського Сина. Христос сказав: “І як Мойсей підніс змія в пустині, так мусить піднесений бути й Син Людський, щоб кожен, хто вірує в Нього, мав вічне життя” (Ів. 3:14-15). Голгофа є місцем, де Христос Своєю смертю заплатив за наші гріхи.

Через Христа ми одержуємо надію, мир та вічне життя. Багато хто шукають дорогу до примирення з Богом без Христа. Але даремно. Христос сказав: “Я — дорога, і правда, і життя. До Отця не приходять ніхто, якщо не через Мене” (Ів. 14:6).

На Голгофі нам яснішими стануть слова: “Бог є любов”. Також ми краще зрозуміємо значення слів Христових, які Він сказав: “Так бо Бог полюбив світ, що дав Сина Свого Однородженого, щоб кожен, хто вірує в Нього, не згинув, але мав життя вічне” (Ів. 3:16).

Голгофа є гора, з якої ми найкраще побачимо світ навколо нас.

Дивлячись на обрій цього світу, то все, що ми можемо бачити,

зло, насильство, неспокій, загрози, ненависть, себелюбство, зрада та неволя. Ми бачимо релігійних людей, що намагаються самі себе спасти, не знаючи, що спасіння приходить через ласку Божу, як і написано: “Бо спасені ви благодаттю через віру, а це не від вас, то Дар Божий” (Еф. 2:8). З Голгофи ми можемо побачити маси народу без Христа. В Євангелії від Івана читаємо: “Підійміть свої очі, та гляньте на ниви, як для жнив уже пополовіли вони!” Який це великий заклик для кожного християнина! Який могутній заклик для нас! Чи може відважитися хтось із нас у вимозі цього заклику сказати, що він уже досить або все зробив для поширення Євангелії між своїм народом? Ні! Це було б гріхом. Христос далі до нас говорить: “Жниво справді велике, та робітників мало, — тож благайте Господаря жнива, щоб на жниво Своє Він робітників вислав” (Матв. 9:37-38). Христос має працю для кожного з нас у Його винограднику. В іншому разі ми були б негідні покликання, що до нього покликав нас Бог, визволивши нас від гріхів наших.

З Голгофи ми можемо побачити душі холодні, бо вони не знають вогню любови Божої, бо не пізнали, “яку любов дав нам Отець, щоб ми дітьми Божими звалися” (1 Ів. 3:1).

З Голгофи ми побачимо душі нагі, і для них є потрібна одіж спасіння. Душі голодні, які не скушували ще Хліба Життя. Ісус до нас кличе: “Нагодуйте їх ви!” Душі в темряві духовній, — і Христос нам говорить: “Ви світло для

світу. Отак ваше світло нехай світить перед людьми” (Мт. 5:14-16). Ми побачимо тисячі бездомних, що блукають поза стінами кошари — Церкви Христової, та гинуть, шукаючи притулку у кошарах цього світу. Христос сказав: “Також маю Я інших овець, які не є з цієї кошари, — Я повинен і їх припровадити. І Мій голос почують вони, і буде отара одна й Один Пастир!” (Ів. 10:16). Очевидно, Христос бажає, щоб я і ви шукали ці блукаючі вівці, і пробували привести їх до Його кошари. Ми повинні прикласти всі наші зусилля, працю та жертву, забувши про наші власні примхи та вигоди. Сказати, як Естер колись сказала: “Як я могла б дивитися на загибель народу свого?” (Ест. 8:6).

На горі Голгофі ми можемо найкраще побачити самих себе.

Коли ми приглянемося, як тяжко терпить Христос, “хоч провини Він не учинив, і не було в Його устах оман”, та що “кара на Ньому була за наш мир”, нам зрозумілим стане наш гріховний стан. Ми зрозуміємо, що ми не є такими невинними, як іноді ми уявляємо собі. Тоді ми краще зрозуміємо слова пророка Ісаї: “Направду ж Він немочі наші узяв і наші болі поніс. Він був ранений за наші гріхи, за наші провини Він мучений був”. Тоді ми скажемо разом з ап. Павлом: “Христос... мене полюбив, і видав за мене Самого Себе” (Гал. 2:20). Христос умер для того, щоб ми жили, як Він сказав: “Я прийшов, щоб ви мали життя, і подостатком щоб мали” (Ів. 10:10).

Стоячи на Голгофі, ми відчуваємо потребу покаяння і готовність прийняття Господа до нашої серця. Ми зрозуміємо, що Він багато більше нас любить, як ми собі це уявляємо. Ап. Павло ось так висловився про цю любов: "Бог доводить Свою любов до нас тим, що Христос умер за нас, коли ми були ще грішниками" (Рим. 5:8). Христос любив Своїх ворогів до тієї міри, що серед тяжких Його агоній молився за них, і благав у Отця прощення для них. Нам приходить на думку одна правдива подія, що сталася тоді, коли Д. Вашингтон був президентом. Славний баптистський проповідник Петро Міллер з Ефрати, Пенсільванія, пішов пішки 70 миль до Філадельфії, до президента Вашингтона, благати помилування для свого найгіршого во-

рога, якому загрожувала кара смерті за злочин. Вашингтон, вислухавши пастора Міллера, сказав: "Дуже жалію, але вашого прохання за вашого друга, щоб звільнити його від кари, я не можу прийняти".

"Пане президенте, — сказав пастор, — цей чоловік є моїм найзапеклішим ворогом".

"Що?" — викликнув президент. — Ти йшов сімдесят миль, щоб спасти життя ворога? В такому випадку я помилую його".

Ось така є і любов нашого Спасителя Ісуса Христа. Він нас любив тоді, коли ми були запеклими ворогами Його. Цю надзвичайну та невимовну любов ми зрозуміємо на Голгофі. Там ми побачимо Господа, побачимо світ та його духовну потребу. Також пізнаємо себе.

СИРІТКА

Світе великий,
Світе безмежний,
Я ж одинока броджу.
Де зупинюся,
Де притулюся,
Кому я правду скажу?

Усім корюся,
В недолі гнуся,
Мов та берізка в гаю.
Завжди журюся.
Де притулюся,
Схилю голівку свою?

Тужить сирітка,
В'яне, як квітка: —
О, де ж ти, Мамо моя?
Світом блукає,
Тебе шукає
Доня — сирітка твоя.

М. Матула.

АТЕІЗМ БЕЗ МАСКИ

VIII.

Покоління приречених

Різкі суперечності між людськими сподіваннями та дійсністю сталінського режиму зумовили глибокий драматизм як індивідуального, так і суспільного життя.

Одні, спровоковані наклепами і позбавлені можливості виправдатись, розпачливо виривалися з габельного становища самогубством.

Другі відходили з життя тяжкою дорогою тортур, не погодившись підписати фальшиві зізнання, скомпановані слідчими органами.

Треті, нібито викриті небезпечні елементи, безапеляційно розстрілювалися протягом сорока вісьми годин.

Решта, — решту перетворювали у новий прошарок "нового суспільства" — у масу приречених.

Що це означає? А ось що: коли за царя Миколи II в 1913 році в Російській імперії нараховувалося 32 757 ув'язнених, то Сталін і диктатура партії Маркса-Енгельса-Леніна-Сталіна запроторили до в'язниць та постійно тримали на каторжній праці у концентраційних таборах, як подають закордонні джерела, від 10 до 15 мільйонів ні в чому неповинних людей. Якщо до цієї кількості додати армії слідчих і судових органів, охоронних і обслуговуючих установ, то вийде, що доля майже половини дорослого, працездатного населення країни пов'язувалась у той чи інший спосіб з в'яз-

ницями та концентраційними таборами.

Замість вільної, ентузіастичної, творчої праці для добра і розвитку країни, замість спільних, дружніх, продуктивних зусиль над створенням забезпечених і догідних умов життя, країна опинилась у таких обставинах, в яких щоденно множилася кількість невільників, сиріт і вдів; в обставинах, в яких одна частина населення стогнала від знущання і недолі, а друга — знущалась або слухала той болючий стогін; в обставинах, що вертали людей до давніх темних часів тиранства та прирікали на безнадійне безправ'я.

Тепер ми переходимо до того, чим вирізняється внутрішній стан атеїзму, та що складає характерну особливість атеїстів.

Остаточної форми атеїзму ми ще не бачили, як не бачили ще справжнього типу атеїста. Ціла ця система ще тільки в переходовій стадії. Коли ж вона досягне свого справжнього стану, то це буде неувяна за своєю виродливістю система антихриста, названа у Святому Письмі системою звірини.

Сучасні боговідступники ще залежні від загальної думки, ще вони під тиском загальновизнаного гуманного і культурного порядку, тому змушені вважати на засвоєні в світі Божі засади, тому ради видимої пристойності повинні рахуватись із стримуючою силою християнських моральних норм.

Звідси їхня поведінка роздвоєна: одна, так би мовити парадна сторона, розрахована для показу назовні, а друга — внутрішня, справжня, прихована від зайвих очей. Назовні — лиск, обережність, ввічливість, а всередині — хижість, ненависть, низькість.

Ось, наприклад, у мене задзвонив телефон. Відповідаю. Голос слідчого ввічливо пропонує зустріч. Обережно попереджую і заспокоюю дружину, але прощаюсь, бо нема певности, чи повернуся додому.

Слідчий підкреслено люб'язний. Питає про те, про інше, хвалить, бо знає мою ретельність у праці. А тоді раптом:

— Чи ви ходите до Церкви?

— Ходжу.

— Скажіть, будь ласка, як може така освічена, культурна людина, як ви, за нашого часу вірити в Бога?

— Бо я певний, що Бог існує. Всесвіт, розумно влаштований, повинен мати свого Творця. До речі, конституція гарантує право визнавати Бога.

— Так. Тоді молитесь в своїй хаті, скільки бажаєте. Але чому обов'язково ходити до Церкви?

— Бо так заповів Христос: "Де двоє чи троє в ім'я Мое зібрані, — там Я серед них".

— Чи були ви минулої неділі в Церкві?

— Був.

— Про що там проповідувалось?

— Про Бога, про спасіння, про те, як треба чесно жити.

— А про війну? Чому проповідували про війну?

— У Біблії згадуються різні історичні події, — пробую пояснити.

— Ні. На ваших зібраннях ви готуєте людей до війни. Під плащиком релігії ви провадите іншу, ворожу нам справу...

Він втрачає рівновагу, голос його зраджує, переходить на високі тони. Та швидко вгамовується. Бере кілька аркушів паперу і щось пише. Довго пише. Тоді пропонує підписати. Прошу, щоб прочитав. Читає.

Боже мій, скільки там вигадок, плутанини і неправди! Як то ганебно повинно бути для такого високого урядовця займатись такою нечесною справою! Заперечую і пригадую, що наша розмова не такого змісту була, що ми не прийшли до такого висновку, як це стоїть на папері. Відмовляюся підписати.

Тут маска спадає з його обличчя. Передо мною ніби інша людина. Схоплюється з крісла, лютує, приймає загрозову позу. Довідаюся, що мене вже давно мають на замітці, що я зв'язаний з ворожими елементами, що я можу звідси вже й не вийти... Проте моя молодеча завзятість мені сприяє. Я ще виходжу через пильно вартовані брами на світ Божий, аби все обдумати до другої зустрічі.

Так викличуть раз, потім вдруге, а тоді нема вороття. Звідси розходяться дороги у страшне невідоме. Був, здавалося, захищений конституційними гарантіями громадянин, а тепер стане громадянином або безіменного цвинта-

ря, якого ніхто з рідних ніколи не відшукає, або засекреченого концентраційного табору, без права на листування, без права на виправдання, без права взагалі на життя.

Коли ж хрущовська "реабілітація" викликала з небуття вцілілі людські тіні, коли вернулись до них сила і дар мови, вони перера-

партійної верхівки до попереднього тоталітарного курсу зупинили на самому початку процес сподіваних змін. У друкарнях все набране на тему пережитих страхів було розсипане, і з книги "Смерч" збереглися тільки відбитки уривків. Це жахливі уривки. Вони оповідають про неймовірну трагедію авторки, за якою видно

Жертви радянських в'язниць і концтаборів.

зили світ своїми оповіданнями про те, що довгі роки хитро маскувалося під виглядом добра і передового авангарду людства.

Передо мною пожовклі листки з повісті "Смерч". Це уривки з книги, що її готувала до друку письменниця Галина Серебрякова. Але опала Хрущова і повернення

таку ж трагедію мільйонів інших безневинних жертв. Вони викривають антилюдську сторону радянської дійсності та деспотичну атеїстичну душу "вождя" і його високих сатрапів.

Авторка, за її словами, з молодих років належала тілом і душею справі комуністичної партії.

Мати її в минулому активна учасниця революції і чекістка. Чоловік був то членом, то кандидатом у члени центрального комітету, і постійно користався прихильністю Сталіна. Постійно в середовищі вищої урядової еліти. На такому погідному обрії ніщо не передвіщало грому. А проте грим вдарив, і міцно вдарив. Відступне від Бога серце — злочинне серце.

Одного дня не повернувся зі служби чоловік. А в дванадцятій годині ночі до хати вже вдерлися десять енкаведистів, заглядали до кожного закутка, до кожної щілини, відривали дошки у підлозі, здіймали зо стін і розбирали портрети, шукаючи компромітуючого матеріалу. Біля дому появилися таємничі суб'єкти, що пильно слідкували за кожним кроком його мешканців і невідступною тінню скрізь слідували за ними. В домі настала похоронна тиша. Ніхто тепер не телефонував, не питав ні про що, не зупинявся біля дверей приречених. Потяглися довгим ланцюгом нічні подорожі на Луб'янку та нестерпні, вичерпуючі останні сили допити. Під час одного з таких допитів двері тихо відчинилися і ввійшов секретар центрального комітету Єжов.

— Все ще не хочете допомогти нам? — запитав він, усміхаючись.

У ході розмови Агранов, який провадив допити, ганебно запропонував:

— ...У грудні 1934 року, після вбивства Кірова, ви йшли по коридору своєї квартири і зупинилися біля дверей кабінету вашого чоловіка. Ви почули, як ваш бать-

ко говорив: "Ми вбили Кірова, тепер час взятися за Сталіна".

На обурення і категоричне заперечення Серебрякової відповів м'яко Єжов:

— Зрозумійте, ми бажаємо зберегти вас як письменницю. Адже ви стоїте на краю безодні. Дайте правдиві показання, і вас не арештують. Через декілька місяців ми поновимо вас у партії і вернемо до літератури...

Аварія цілого життя. Непроглядна темрява навколо. Мати і дочка намагаються розібратись у незрозумілій ситуації. І через тяжке пережиття до двох, сліпо відданих злому режимові, душ приходить просвітлення.

— У них диявольський план, — відповідає мати. — Вони хочуть зробити з тебе підкуплену вбивцю-браву. Але як можна жити, зрадивши власну душу, неправдиво свідкуючи? Ні, ні і ні. Неправда-баговиння, що затягує і занепасть. Смерть, врешті решт, не найгірше в житті...

Тоді остання зустріч з Аграновим і його багатозначне напущення:

— Послухайте, будьте розумні. Пожалійте себе і свою родину. Ви загинете в страшних муках. У ваших же можливостях жити і працювати. Але, перше всього, щоб заслужити наше довір'я, ви повинні підтвердити те, що ви чули 10 грудня 1934 року, коли стояли біля дверей кабінету ваших батька і чоловіка, про підготовку терористичного акту проти Сталіна. А потім підпишете все, що сказали вам про Антипова (наркома, члена центрального комітету) і Кар-

пова... Завтра в 10-ій годині я чекаю вас тут востаннє. Одумайтесь. Ви загинете, якщо впираєтесь. Ви ще не знаєте, що ми можемо з вами зробити. Ви вже поза законом, суспільство викинуло вас за борт. Ваш чоловік — ворог народу. Зрозуміли?

Так, зрозуміли. Не тільки Серебрякова та її мати, а зрозуміли всі жертви репресій, і починає розуміти цілий світ, що в людську історію ввійшли люті сили зла. Ні серця, ні респекту в них не те, що до інакودумаючих, а й до своїх відданих, певних, заслужених одnodумців.

Справді, у них нелюдський план. За ходом їхньої історії постійно залишаються криваві сліди та трупи.

За цим планом ввійшли вони у революцію не з бажанням допомогти виправити кривди попереднього режиму, не з любов'ю налагодити братні відносини між людьми, не з ідеєю об'єднати хибно порізнений народ, а з гаслом непримиренної класової боротьби, нещадного викорінення вільного мислення та встановлення власного диктату.

За цим планом під час колективізації було виселено і вивезено з рідних земель п'ять мільйонів селян, а понад вісім мільйонів дорослих і дітей загинуло від штучно викликаного голоду.

За цим планом блюзнірсько руйнували духовне життя та чинили жорстоку розправу з віруючими в Бога.

За цим планом цілу країну кинули під п'яту терору, на нечувані

поневір'яння та систематичне знищення.

У 1937 році до армії приречених приєднали і Серебрякову. Її, ще хвору, забрали вночі просто з лікарні і завезли до Бутирської в'язниці у Москві.

— У Бутирках, — оповідає вона далі, — два наглядачі зірвали з мене одяг і, роздягнувши наголо, впили до темної камери. Обмацавши руками стіни, я зрозуміла, що вони гумові. Я лежала на підлозі, змерзла, даремно шукаючи способу зогрітись. Незабаром шкіра на моєму тілі почала нестерпно пекти і боліти. Повітря не вистачало. Важко сказати, як довго я знаходилась у цій гумовій труні. Кожна година видавалась довгою, як вічність. Раптом відчинилися двері, і я опинилась у смугі яскравого світла. Носок коричневого начищеного чобота діткнувся моєї спини.

— Уміли вороги народу вибрати собі баб, — почувся надомною різкий чоловічий голос. Мене схопили за руки, не даючи підійнятися, поволокли по кам'яній підлозі, і кинули до неосвітленого цементного карцера. Я страждала понад сили людські. Бажала навіть найжахливішого...

Найстрашнішим часом для підслідствених арештантів були ночі. Тоді в'язнична башта оживала. Чулися крики, обривки фраз:

— Невинний... прощайте... товариші... вмираю. — На сходах хтось ридав, відбивався. На дворі гудів "чорний ворон". Зо скрипом відчинялася брама. Потім усе стихало, щоб незадовго повторитися знову.

Умови у в'язницях були нестерпні. Камери настільки переповнені, що важко було повернутись. На залізних ліжках можна було лягти покотом тільки на бік. Сиділи і лежали у проходах. Тут же стояла параша, що отруювала смородом рештки і так затхлого повітря. Годували переважно хлібом і юшкою із смердючих кісток. Часом давали перлову кашу. Два рази на місяць діставались мікроскопичні дози цукру. На вікнах висіли величезні щити, щоб арештанти не бачили ні навколишнього життя, ні сонця.

Одяг — у більшості саме лахміття. Білизна, як решето. Адже арештовували часто на вулиці, і не дозволяли взяти жодної речі з дому. А взуття... Одна жінка показала діряві підосви і пояснила:

— Ось навиягала волосся, добре, що вилазить, скачала валики і поклала замість латок, а то й на допит іти було ні в чому, а на двір ось уже чотири місяці не виходжу, роззута, роздягнена.

Люди сивіли на очах від непереносного пережиття, втрачали зір від нестримних гірких сліз. Хворіли та вмирили, не виявляючи бажання жити. Були такі, що заздрили померлим. Хто не вмирав, не мав надії на повернення до нормального життя. В'язнична брама відчинялась для арештованих переважно на той світ та до концентраційного табору.

Аж у 1956 році прийшла несподівана зміна. В'язнична брама відчинилась, — і диво, цим разом для багатьох на волю.

У тому ж році з-за колючого дроту концентраційних таборів

вийшли на світ Божий, без супроводу лютих конвоїрів та їхнього грізного окрику, нещасні людські тіні, приречені було на безнадійність і повільну смерть.

Змішалися радість і жаль. Радість волі і жаль за нічим невинуватими пережитими жахи. Жахи ці настільки переразливні, що самовидці засипали видавництва рукописами, щоб освідомити країну про правду, про яку суворо заборонялося говорити, та перестерегти перед повторенням пережитого.

Письменниця Н. Чернова тоді ж підвела минулому підсумок і зробила висновок:

“Довідалися, наскільки фальшиві були слова про те, що найкоштовніший капітал у нас — це людина; слова, сказані в той час, коли тисячі чесних людей були у в'язницях”.

Тоді ж з таборової сіроми підійнявся Олександр Солженіцин. Вичерпаний багаторічною неволею, але не зламаний, він зібрав свої сили і на цілий світ залунав його голос, — голос зболілого і вистражданого серця, голос невинно пролитої братньої крові, голос знедоленої і розтоптаного свавілля країни, голос обвинувачення всієї деспотичної системи.

Силою велетня, від повісті “Один день Івана Денисовича” і до “Архіпелаг ГУЛаг”, самовидець в'язниць і концтаборів збудив з довгорічної летаргії увагу загалу і виставив тиранію на суд історії.

Ось тому висока біблійна мудрість, говорячи про боговідступ-

ВІЧНА КРАЇНА

Я знаю там місце чудове, прекрасне,
Де гріх не панує, де вічна любов,
Де Бог мій царює Великий і Сильний;
Туди Він всіх кличе, щоб кожен прийшов.

Я думаю часто про Вічну Країну,
В якій мій Спаситель у славі живе.
А тут, на землі, я Ісуса благаю,
Щоб взяв і мене, де лиш щастя пливе.

У Вічній Країні, де Бог мій царює,
Нев'янучі квіти розкішно цвітуть,
І анголи славлять Всевишнього Бога,
Похвальні пісні до престолу несуть.

Там сонце не світить. Проміння Христові
Скрізь світло, життя і приємність несуть.
А вулиці встелені золотом щирим,
І води криштально-прозорі течуть.

Дерева свій овоч щомісяця родять,
І плід своєчасно вони видають.
Там люди ні горя, ні смерті не знають,
Як анголи Божі блаженно живуть.

Я. Болеховська.

ництво, неодмінно трактує його народ, як панує безбожний — то явищем ненормальним, антина-

родним, отже — богопротивним:
“Коли множаться праведні, радіє

стогне народ” (Припов. 29:2).

(Далі буде)

І. Беркута

СТВОРЕННЯ СВІТУ

(Продовження)

З-поміж численних переглянутих різновидів філософських систем щодо початку й сутності Всесвіту відкидаємо за цілком неможливі й несумісні з дійсністю всі плюралістичні погляди. Ані не належить погодитися на будь-яку можливість правдивого вигляду дійсності в усіх дуалістичних системах. Отже, для нас залишається тільки монізм за єдиний можливий спосіб реального зображення початку Всесвіту, яке дуже докладно сходиться з основним по цьому питанню твердженням Слова Божого — Спеціального Об'явлення в Біблії: “На початку Бог створив небеса та землю...” Наведені слова Біблії наглядно вказують на єдину можливість правдивого постановлення всього видимого й невидимого наслідком творчої дії одиничного першопочатку, а саме: Бога.

Однак, переглядаючи й аналізуючи всі згадані важливі моністичні погляди у філософії, приходимо до висновку, що жоден із них також не представляє всього обсягу реальності людського досвіду в такій мірі, як його переживає правдивий віруючий в Бога. В чому справа? Невже могли численні філософи протягом усіх віків у своїх пошуках за реальним зображенням початку всього існуючого блукати аж так далеко від правди, щоб не знайти жодної розв'язки для належного представлення її без суперечності?

Дуже просте, на перший погляд, детальне вияснення справи не є аж так легке. Це кожний повинен бачити з короткого накреслення всіх наведених раніше моністичних поглядів, які в основному хитаються між двома крайностями:

ідеалізмом і натуралізмом. Тому, не знаючи належної розв'язки своєї проблеми, люди дуже часто своїм мисленням виходять з монізму й заходять у гущавину дуалізму. Однією з поважних причин виявлення великих розбіжностей у думанні людей про світ є неналежне розуміння самої структури людини, в якій збігається та поєднується цілісність реальності буття. Людина є особливим творінням, — істотою, в якій поєднуються в одно духовна й матеріальна сторони буття. З того огляду, людина також повинна найкраще розуміти двійність сторін усього існуючого. Правда є амбівалентна.

Матеріаліст закриває очі на всю повноту реальності, а з своєї позиції одиничності та крайності каже, що людина — це тільки атоми. Однак він мусить також якось пояснити наглядну духовну особистість людини, тому самосвідомість, волю, інтелект і творчість цілком недоречно пояснює виключно фізичними категоріями. Духа людини ніяк не можна пояснити електричними сигналами в біоінічній комп'ютерній системі нервів та мозку.

Ідеаліст знову зовсім хибно вважає все матеріальне ілюзорним і недійсним, тому окреслює людину тільки волею та інтелектом, але не знає, як пояснити таку духовну реальність людини в її структурному відношенні до тіла, яке, безперечно, має щільний зв'язок з матеріальним світом. Отже дехто, не знайшовши жодної розв'язки для належного розуміння себе, у своїм мисленні про все існуюче, вертається знову до дуалізму і

роздвоює своє життя, щоб одного дня бути ідеалістом, а другого матеріалістом. Така наскрізь роздвоююча людину філософська розв'язка віддзеркалюється в житті багатьох людей, які в суботу або в неділю живуть для Бога, а всі інші дні працюють виключно для свого тіла та взагалі не дбають про духовну сторону своєї істоти.

Правдиве та всебічне вияснення буття безперечно потрібно розпочати повнотою нашого досвіду в спостереганні всього існуючого й узяти в обсяг уваги наше інтуїтивне знання існування зовнішнього світу, себе і Бога. У нашому розважанні про існуючі світи ми не можемо звести їх усіх тільки до одного всеохоплюючого принципу. Облудне й ненаукове спрощування всіх факторів до одного стало язвою мислення багатьох людей, які знівечили свій світогляд крайностями нереальних поглядів.

Коли звести всю існуючу дійсність до атомів, тоді людину й Бога також не можна пояснити інакше, і в таку фатальну крайність попав матеріалістичний натуралізм з його похідними філософськими системами, в хибному понятті якого реально існує тільки фізичний Всесвіт, збудований з атомів. Але матерія без сили не може зробити нічого, а ще важливіше є те, що без ідей вона навіть не може бути чимось. Тоді, як матеріалісти неправильно вважають, що сила — це тільки якість матерії, ідеалісти суперечать йому й стверджують також безпідставно, що матерія — це лиш маніфестація сили.

1) Етичний монізм з'ясував відомий баптистський богослов, президент і професор Богословської Семінарії Рочестеру, автор численних богословських праць д-р Аугустус Гопкінс Стронг в “Христос у створенні” та в “Систематика Богослов'я”.

Тому якщо, з другої сторони, пояснити всю реальність світу тільки силою та ідеями, як це робить матеріалістичний ідеалізм, то знову потрібно з особливою чіткістю вказати на те, що ідеї походять від розуму, а сила походить від волі. Отже матеріалістичний ідеалізм не зображує нам належно всієї дійсності, а у висліді дає одностороннє і крайньо хибне поняття про все існуюче.

Ще інше зведення всіх факторів буття в одно виявляється в ідеалістичному пантеїзмі, який пояснює Всесвіт іманентними й неособистими розумом і силою. Однак і таке пояснення буття заперечується дуже сильно складним структурним виглядом людини, бо самий вже людський дух виявляє й абсолютно певно вказує на те, що неосяжний Дух мусить бути окреслений трансцендентними й особистими Розумом і Волею.

Найголовніша хіба пантеїзму полягає в його твердженні, що Бог є в усьому та що все є Бог; але, діаметрально протилежно до нього й абсолютно правильно, теїзм стверджує, що всі існуючі речі є в Бозі, тобто тільки їхня основа, але не їхній підсумок. Виходячи з теїстичного заложення, ми вповні погоджуємося і приймаємо етичний монізм за належний і адекватний спосіб пояснення буття. Під словом “буття” розуміємо все те, що реально існує, тобто воно окреслює нам просту наявність; а слово “монізм” розуміємо, як принцип пояснення різноманітності світу як прояв єдиного початку.

ЕТИЧНИЙ МОНІЗМ¹⁾ є тим методом мислення, який у пояснюванні початку всього існуючого придержується одиничній сутності, основі чи принципу буття, тобто Бога. Таким шляхом етичний монізм стверджує, що тільки Бог є першопочатком усього, що існує, бо “усе через Нього повстало, і ніщо, що повстало, не

повстало без Нього" (Ів. 1:3). Бог є початком усього, бо Він усе створив Своім словом з нічого. "Вірою ми розуміємо, що віки Словом Божим збудовані, так що з невидимого сталося видиме" (Євр. 11:3).

Далі, етичний монізм придержується також етичних фактів відносно Божої трансцендентності як і Його іманентності. Етичний монізм у своїм виясненні взаємовідношень не відчужує Бога від Всесвіту так далеко, як це робить цілком безпідставно деїзм, ані не поєднує Бога з Всесвітом так щільно, як про це постаравсь у своїй хибності пантеїзм. Біблія в своїй науці стверджує про Бога ось так: "Він Бог на небесах угорі й на землі долі!" (Іс. Нав. 2:11). "Бо чи ж справді Бог сидить з людиною на землі? Ось небо та небо небес не обіймають Тебе, — що ж тоді цей храм, що я збудував?" (2 Хрон. 6:18). "Так говорить Господь: Небеса — Мій престол, а земля — то підніжок ніг Моїх" (Ісаї 66:1). "Бог, що створив світ і все, що в ньому, бувши Господом неба і землі, проживає не в храмах рукою збудованих, і Він не вимагає служіння рук людських, ніби в чомусь Він мав би потребу, бо Сам дає всім і життя, і дихання, і все... Бо ми в Нім живемо, і рухаємось, і існуємо..." (Дії Ап. 17:24-25, 28). Отже, Бог, як Творець і Вседержитель, перевершує межі Всесвіту, але також наповняє його Своєю всюдиприсутністю без того, щоб бути з ним одно та щоб не відрізнятись від нього.

Надзвичайно важливим фактором в етичному монізмі є докладне накреслення особистих взаємовідносин, і він придержується поняття Божої особистості, однак у такому її розумінні, що вона вповні забезпечує окремішність особистості людини. Слово Боже дуже докладно накреслює нам той факт, що вічно

існуюча особистість Триєдиного Бога та створені Ним особистості ангелів і людей є вповні свободні та цілком окремі від себе у своїй самосвідомості та самовизначенні. "Куди я від Духа Твого піду, і куди я втечу від Твого лица? Якщо я на небо зйду, — то Ти там, або постелюся в шеолі — ось Ти! Понесуся на крилах зірниці, спочину я на кінці моря, — то рука Твоя й там попровадить мене, і мене буде тримати правиця Твоя!" (Псал. 139:7-10). "Чи Я Бог тільки зблизка, — говорить Господь, — а не Бог і здалека? Якщо захищатиметься хто у криївках, то Я не побачу його? — говорить Господь. Чи Я неба й землі не наповнив? — каже Господь" (Єрем. 23:23-24).

Божеська особистість окреслюється Триєдністю Божества, в Якому є три Особи Божі: Бог-Отець, Бог-Син і Бог-Дух Святий. Усі три Особи Божі є однієї божеської природи, яка визначається тією самою сутністю, тобто тією самою внутрішньою властивістю, але божеська природа не є підсумком божеських атрибутів. Етичний монізм стоїть твердо на позиції теїзму, який з особливим натиском підкреслює особистість Бога Духа. Як говоримо про божеську особистість, то маємо на думці той важливий факт, що з Богом, як з нашим Творцем, Вседержителем, Спасителем і Господом, ми можемо мати близькі особисті відносини, відносини особи до Особи. "Бог є Дух, і ті, що Йому вклоняються, повинні в душі та в правді вклонятись" (Ів. 4:24).

Далі, потрібно завважити ще те, що етичний монізм, хоч охоплює частинно один елемент правди в пантеїзмі, а саме, що Бог є в усьому, проте не визнає того, що "все є Богом", але за теїстичним твердженням приймає, що все є в Бозі, — бо така наукова єдність є вповні сумісна з фактами етики про людську сво-

боду, відповідальність, гріх і вину. Це, очевидно, виникає з того, що метафізичний монізм, тобто доктрина однієї сутності, основи або принципу буття, визначається психологічним дуалізмом, або доктриною про окремішність особистості душі від матерії, з однієї сторони, а з другої — від Бога. Про ту окремішність з особливою чіткістю читаємо в Біблії, а зокрема в її історії про створення людини: "І створив Господь Бог людину з пороку земного. І дихання життя вдихнув у ніздрі її, — і стала людина живою душею" (Бут. 2:7).

У протилежності до двох, несумісних з дійсністю, помилок пантеїзму, які заперечують Божу трансцендентність та Божу особистість, етичний монізм вважає, що Всесвіт у жодному разі не є одне з Богом, ані суміжним із Ним, але Всесвіт є тільки обмеженою, частковою і прогресивною маніфестацією божеського

²⁾ Біблійна Доктрина Окуплення людей Христом вимагає, щоб єврейські слова у Старому Заповіті "кіппурім" і "кафар", дослівне значення яких є покриття і покрити, та грецьке слово в Новому Заповіті "каталлаге" перекладалися для означення доктрини словом "окуп" (покрити коштом) та похідними від нього словами: окупати, окупити, окупатися, окупитися, окуплений(а,е), окупність, окуплення (назва діла окуп), "День окуп", первосвященик учинив "окуп", кров окуп, окупна кров, окупна жертва, окупне діло Христа, окупив за гріх, Ти мій гріх окупив тощо. Англійські богослови вживають на означення Доктрини Окупу специфічне слово Atonement (атонмент).

Життя: Матерія — це Боже самообмеження в законі необхідності; людство — це Боже самообмеження в законі свободи; а втілення і окуп (atonement) — це Боже самообмеження в законі ласки ²⁾.

Дуже важливе становище етичного монізму є виражене в твердженні, що іманентність Бога, як одна сутність, основа або принцип існування, не нищить, але, навпаки, забезпечує індивідуальність і право кожної частини Всесвіту, щоб була різноманітність рангів і обдаровань. По відношенню до моральних істот, цінністість визначається ступенем їхнього добровільного пізнання та досягнення божественності. Тоді як Бог є все, Він є також у всьому; у цей спосіб Він учинив Всесвіт поступово прогресивною маніфестацією Себе, зокрема в Його любові до праведності і в Його спротиві до морального зла.

Завершуючи позиції етичного монізму, приймаємо за основну правду ще той важливий факт, що Господь наш Ісус Христос є Слово від Бога — іманентний Бог, Бог об'явлений у природі, Бог у Людині й у відкупленні (redemption), тому етичний монізм визнає Всесвіт створеним, утримуваним і керованим Тією Самою Істотою, Яка в ході історії явилася в людському вигляді, та Яка вчинила окуп (atonement) за людський гріх Своєю смертю на Голгофі. Тому таїну Всесвіту і ключ до його таємниць знаходимо тільки в Христовому хресті.

Той, хто живе світським життям, за щоденними клопотами не помічає своїх гріхів.

Низькі пристрасті — це мідна стіна між людиною і Богом.

Ознаки нашого часу

1976 — РІК ЗЕМЛЕТРУСІВ

“І будуть землетруси великі та голод, та помір місцями...” (Луки 21:11).

Масовий загин людей став, здається, нормальним явищем наших днів, і в більшості люди навіть перестали турбуватися про те, що діється в інших країнах, та яке нещастя зустрічає маси людей. Однак посилення землетрусів і голоду, а зокрема великий помір місцями, були провіщені Христом і дані за ознаки незабарного другого Його приходу, перше по Його святу Церкву, а потім установити Своє Тисячолітнє Царство на землі.

У середньому кожного року в останніх часах стається 19 більших землетрусів, які, за дослідом геологів, є спричинювані безперервним рухом великих континентальних плит земної кори. У 1976 році зареєстровано лише 18 великих землетрусів, проте не кількістю, ані величиною мусимо міряти в цьому році їхню інтенсивність, але числом людей, що загинули, та матеріальними втратами, що понесло населення міст і сіл.

У попередніх роках хоч було більше землетрусів, і навіть сильніших за своїм розміром по шкалі Ріхтера, проте в 1974 р. загинуло близько 5 000 людей, а в 1975 р. лише 1 350; натомість 1976 р. найменовано як “РІК ЗЕМЛЕТРУСІВ”, бо, за статистичними даними, в ньому загинуло близько три четверті мільйона людей від землетрусів у різних частинах світу.

Знавці стверджують, що це є консервативне число, бо Китай навідало два дуже великі землетруси в центрі великих індустриальних міст, які, за даними оче-

видців, були стовідсотково знищені, але китайські провідники не подали числа загинулих і поранених, мабуть, бояться, щоб їх не осудили Божим допуском кари за масове винищення віруючих у Бога. Тільки один землетрус, занотований в історії людства, перевищив загальне минулорічне число, — це було також у Китаї 24-го січня 1556 р., під час якого загинуло аж 830 000 людей.

У додатку, в 1975 році було 24 вулканічні вибухи, а в 1976 р. було їх тільки 10. Крім цього, в Китаї впав великий метеор 8-го березня 1976 р., який дуже сильно збентежив частину населення, бо у своїй появі був дуже драматичний.

Поважніші землетруси 1976 року були в таких країнах:

4 лютого в Гватемалі та в Гондурасі був особливо сильний землетрус, під час якого загинуло 22 836 людей, 76 504 були важко поранені, а 1,5 мільйона людей залишилося без домів. У деяких місцевостях люди були без їжі, без води та без медичної допомоги протягом тижня через заблокування доріг обривами та зсувами.

9 квітня в Есмеральдос, Еквадор, землетрус знищив портове місто та завдав шкоди на 4 мільйони доларів. Загинуло в ньому 10 людей.

6 травня в північно-східній частині Італії міста та села на північ від Венеції зазнали сильного знищення сильним землетрусом, загинуло 1 000 людей, 400 пропало, а 2 000 людей поранено. Повторні

Наслідки землетрусу у Гватемалі.

Після землетрусу у Філіппінах.

трясіння землі від 7—11 травня знищили 19 міст і сіл, а 150 000 людей залишилося без домів.

20 травня в Узбекській Республіці землетрус залишив 6 вбитих, 106 поранених і 10 000 бездомних.

26 травня в провінції Іріан Джая на острові Нова Гвінея в Індонезії земле-

ням понад 800 000 мешканців було цілком знищене, а також велике руйнування будинків сталося в сусідніх великих містах як Пекін, столиця Китаю, та промислове місто Тяньдзінь. Хоч офіційних повідомлень не подано, проте деякі західні знавці, які були в тій околиці, обраховують вбитих понад 700 000 людей,

Руїни Бухареста, столиці Румунії, після землетрусу в березні 1977 року.

трус і болотисті зсуви дощенту знищили 20 осель, де загинуло 443 особи, а 3 000 пропало без вісті.

14 липня в Балі, Індонезія, в землетрусі загинуло понад 500 людей, а 3 400 було важко поранених, багато дітей загинуло в школах, коли будівлі обвалилися на них.

28 липня в північному Китаї було два землетруси протягом 16 годин. Велике індустріальне місто Таншань з населен-

а скільки ранених і без домів — не відомо.

17 серпня в Моро, Філіппіни, землетрус спричинив шестиметрову (20 стіп) цунамі в затоці Моро, яка вдарила нищівною силою острів Мінданао та острови архіпелагу Сулу, вбила близько 8 000 людей і залишила 175 000 людей без домів.

29 жовтня в провінції Іріан Джая на острові Нова Гвінея в Індонезії щонай-

менше 133 особи були вбиті землетрусом в місцевостях Біме, Ейпомек і Налька.

7 листопада в провінції Хорасан в Ірані сильним землетрусом в селі Вандік та інших довколишніх місцевостях убито 16 осіб і поранено 30.

24 листопада у Ван, провінції Туреччини, через землетрус загинуло 4 000 людей. Гірська околиця та великі випадки снігу перешкодили швидкій допомозі пораненим і бездомним.

Додайте до того сотні і тисячі вбитих або втоплених під час ураганів, тайфунів, великих дощевих злив, та мільйони бездомних людей, порахуйте всі шкоди, які нанесли стихійні сили природи, і побачите, що поважна частина людства за-

чеплена важкими втратами життя, майна та добробуту в наших часах. Не всі уряди держав можуть дати належну допомогу своїм громадянам після природної катастрофи, а населення мусить саме боротися з труднощами життя, щоб унормувати його. Деякі країни наражені на постійні природні катастрофи — урагани, повені, землетруси тощо, завжди терплять втрати і живуть з дня на день в очікуванні нових втрат.

Як вдячні повинні бути ті мешканці землі, яких ще не зустріли життєві катастрофи, і вони можуть працювати, заробляти та жити в достатку.

В. Д.

МИРИСЬ

В одному промисловому місті в копальні вугілля сталася жахлива катастрофа. Багато робітників загинуло в підземеллі під час того нещастя. Деяких робітників відкопали і їхні мертві тіла винесли з копальні.

Над одним мертвим тілом схилилась молода жінка, ридючи, дивилася на мертве і темне обличчя свого чоловіка та розпучливо промовляла: "О, чому ж я не була більше ласкавою до тебе! О, коли б ти хоч на одну хвилину ожив, щоб я могла сказати тобі, що я люблю тебе! О, коли б я могла вибачитися перед тобою за все те зло, яке я зробила тобі!"

Виявилось, що саме того дня

вранці вони обоє посварилися, бо сніданок не був готовий на час. Чоловік, відходячи до праці, звернувся до своєї дружини з словами: "Поцілуймось на прощання, як завжди; я знаю, ти любиш мене; чому ж нам у гніві розходитись?" Але жінка обурливо та злісно відповіла: "Геть від мене! Я ненавиджу тебе!"

Так, тоді вона не хотіла примиритись, а тепер, обіймаючи свого мертвого чоловіка, зо слізми та любов'ю говорила: "Скажи, скажи мені, що ти прощаєш мені, промов хоч одне слово, не лишай мене в такій розпуці!" Та все це було спізненим каяттям.

Нехай же цей нещасливий та

трагічний випадок послужить пересторогою для нас. Не гнівайтесь та не розходьтесь у гніві, бо може статися так, що вже не зустрінетесь тут на землі, щоб примиритися з тим, з ким ви гніваєтесь.

Тому Христос говорить: "Мириись зо своїм супротивником швидко, доки з ним на дорозі ще ти". Мириись тепер, сьогодні, бо завтра може бути вже пізно. Завтра, за словами Ісуса Христа, можеш опинитись на суді, в неволі

жахливої смерті, а тоді вже не буде часу, не буде нагоди для каюття, для примирення з твоїм ближнім, а також примирися з Богом твоїм. Як говорить наш Спаситель: "Бо як людям ви простите прогріхи їхні, то простить і вам ваш Небесний Отець". Отож, Сам Господь Ісус закликає і благає тебе: Мириись та пильнуй про мир зо всіма, і про святість, без якої ніхто не побачить Господа (Євр. 12:14).

Подав М. Теслюк.

Наше здоров'я

ВІТАМІНИ

Важко сьогодні знайти людину, яка б сумнівалася у користі вітамінів. Не дивно, що у більшості людей з'явилася впевненість: чим більше споживати вітамінів, тим краще для здоров'я. І коли їм сказати, що вітаміни можуть зашкодити, вони не повірять. Тим часом сучасна медицина твердить: надлишок цих еліксирів шкодить так само, як і їх брак.

Відомо, що вітаміни є органічними речовинами, які синтезуються в рослинах і потрапляють з їжею в організм. Без цих речовин немає життя, як немає його без білка чи води. Але організм потребує вітамінів у мізерних кількостях — сотих, тисячних, а іноді мільйонних часток грама на добу. Незважаючи на це, багато людей приймають вітаміни й тоді, коли немає жодних ознак авітамінозу, перевищуючи у багато разів до-

бову норму. В Англії, Швейцарії та деяких інших країнах у немовлят, яких годували штучно, раптом починалися шлункові захворювання. Причина — надмірне вживання вітаміну Д, яким збагачували молоко. Траплялися випадки захворювань і у дорослих, якщо вони приймали цей вітамін у великих дозах.

Ось уже понад десять років учені вивчають біохімічні зрушення, які відбуваються внаслідок надмірного введення в організм піддослідних тварин вітаміну Б, рибофлавіну, нікотинової кислоти. Така "вітамінна атака" мобілізує численні ферментативні системи, які відповідають за видалення з тканин надлишку вітамінів. Сама тільки нікотинова кислота активізує десять ферментів. У результаті вичерпуються запаси вкрай необхідних організмові речовин.

ЗВІДУСІЛЬ

• 28 січня ц. р. в ратуші міста Філадельфії відбулася зустріч американських суддів і адвокатів з представниками українських організацій та церков. Під час цієї зустрічі була підписана декларація протесту проти нелюдського переслідування В. Мороза та інших волелюбних осіб в Україні. Декларація адресована генеральному прокурору Радянського Союзу Роману Руденку.

• Американські інженери вважають, що знову настає ера вітряків. До 2000 року ЗСА сподіваються одержати від вітряків від п'яти до 10 процентів енергії.

• З прадавніх часів люди носять бронзові, золоті, срібні, браслети, медальйони, каблучки тощо. Але чому більшість традиційних прикрас виготовлено саме з металів? Зацікавившись цим питанням, учені припустили, що внаслідок контакту металів з людською шкірою утворюються охоронні електричні поля. Свою думку дослідники перевірили в експерименті. Піддослідними були жителі місцевості, де поширена малярія. З'ясувалося, що особи, які не мали металевих прикрас, більш схильні до хвороби, ніж ті, хто постійно носив їх.

• Навесні деякі зовсім здорові люди починають скаржитись на перевтому, постійну в'ялість, кволість, поганий настрій. Звичайне "весняне нездужання", викликане нестачею вітамінів, а також тим, що взимку менше доводилося бувати на свіжому повітрі. Щоб зарадити цьому, слід подбати про правильне харчування. Більше треба їсти сирій цибулі, квашеної капусти, пити відвар з шипши-

ни, соки. Для поліпшення обміну речовин, травлення, стану шкіри тощо треба вживати молоко та молочні продукти.

• Туреччина побудувала єдиний у світі міст, який з'єднує Європу й Азію. Його довжина 1560 м, висота — 64, ширина — 33 м.

• Перше у світі метро стало до ладу в Лондоні 1890 року. Екscalаторів тоді не було, пасажери спускалися у підземні станції на гідралічних ліфтах. Перші поїзди складалися з електролокомотива і трьох вагонів, усі разом вони вміщували 34 пасажери. 1896 року метро почало працювати у Будапешті, 1897 — у Глазго, 1900 — у Парижі, 1902 — у Берліні, 1904 — у Нью-Йорку.

• Італійська антарктична експедиція повідомила про своє відкриття: вона виявила в Антарктиді цілий ліс скам'янілих дерев. Це підтверджує гіпотезу про те, що 14 000 — 16 000 років тому в Антарктиді був тепліший клімат.

• Планету діаметром всього три кілометри відкрили американські астрономи з обсерваторії Маунт-Паломар. Її вдалося сфотографувати, коли вона перебувала за 19 мільйонів кілометрів від Землі. Крихітна планета обертається навколо Сонця майже по тій самій орбіті, що й Земля.

• За даними Французького державного секретаріату з питань культури, минулого року 30 процентів населення країни не прочитало жодної книги, а 27 процентів сімей не має їх взагалі. Отже, кожен третій француз книг не читає. Одна з причин цього, на думку комісії, — телебачення.

• Найпотужніший у світі електронний мікроскоп сконструювали учені Токійського університету. Пристрій висотою майже в 7 м працює під напругою в 1 250 000 В. Він збільшує в 500 тисяч разів, а його роздільна здатність дорівнює 43 ангстремам.

• На один з танзанійських прикордонних постів прибула траурна процесія з проханням пропустити її на територію сусідньої держави. Родичі померлого невітішно ридали, проте не мали посвідки про смерть. Незважаючи на рішучі протести, митники відкрили труну. Вона була заповнена... рогами носорогів, які ціняться дорожче золота.

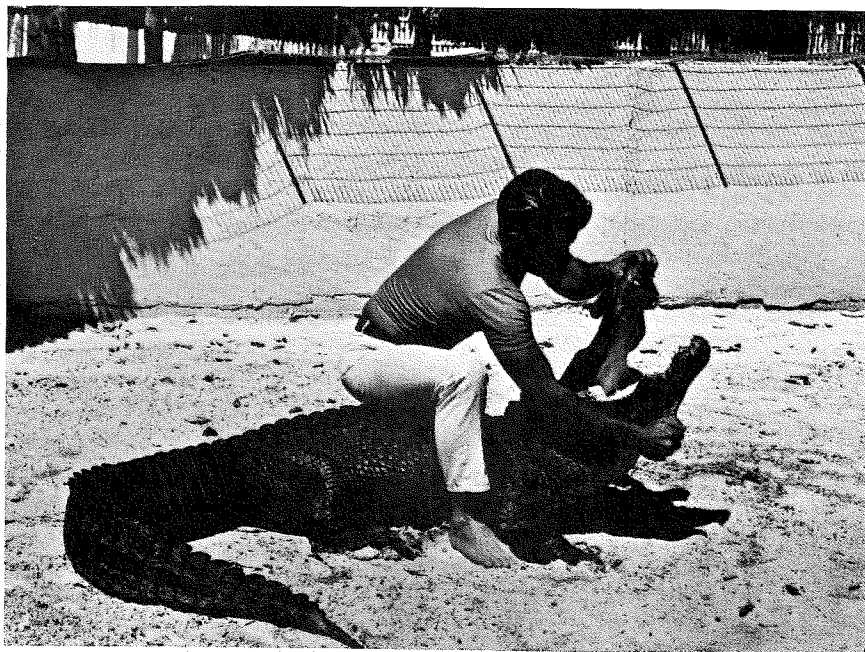
• У 1974 році на озброєння було витрачено в усіх країнах світу 270 мільярдів доларів, а в 1975 році, за неповними даними, майже 300 мільярдів доларів.

У порівнянні з 1960 роком видатки збільшилися на 45 процентів.

• Краще за будь-якого штурмана, озброєного найсучаснішим електронним устаткуванням, орієнтуються в своїх водоліннях морські тварини. Лососі щороку вирушають у мандрівку, запливаючи далеко в море. А потім, підкоряючись владному поклику інстинкту, повертаються назад і, долаючи великі перешкоди, неодмінно припливають до тієї водойми, з якої починали свій шлях.

• З метою захисту від змій sameць дворогого калао під час насиджування яєць замурує самку в дуплі. Подає їжу він їй потім через маленький потайний отвір.

• Деякі види гусені протягом місяця з'їдають у 600 разів більше їжі, ніж важать самі.

Боротьба з алігатором (Флоріда).

НЕЗВИЧАЙНІ ПАМ'ЯТНИКИ

У багатьох країнах споруджено пам'ятники хижим тваринам, шкідливим комахам та іншим представникам тваринного світу, котрі завдавали значних збитків чи повністю спустошували величезні території, зайняті перш за все сільськогосподарськими угіддями. Чим вони заслужили це? Пам'ятники будувались на відзнаку перемоги людини над тим чи іншим шкідником.

У центрі міста Ентерпрайзе (штат Алабама, ЗСА) стоїть пам'ятник бавовняному довгоносику. Він являє собою колону, увінчану 4-метровою статуєю богині землеробства Церери, яка тримає велику металеву копію довгоносика.

Справа ось у чому. В 1915 році довгоносику вперше було виявлено на плантаціях штату Алабама. За дуже короткий час він розмножився настільки, що почав знищувати майже всі посіви бавовнику, завдаючи фермерам надзвичайно великих збитків. Водночас усе було кинуте на боротьбу з довгоносиком. Але як хімічні і механічні, так і інші засоби не давали ніяких наслідків. Фермери змушені були відмовитися від сівби бавовнику і зайнятися вирощуванням кормових трав, картоплі, кукурудзи та земляних горіхів і на цій базі розвивати тваринництво.

Це виявилось набагато вигіднішою справою, ніж бавовництво, фермери швидко поправили свої господарства і на відзнаку цього спорудили пам'ятник.

А от фермери австралійського штату Квінсленд побудували пам'ятник дуже шкідливій гусениці, яка врятувала їх від розорення.

Річ у тому, що в першій половині XIX століття до Австралії випадково був завезений з Південної Америки кактус опунція. Фермерам він сподобався, і вони почали використовувати його як декоративну рослину для обсаджень своїх полів. До того ж у посушливі роки соковиті стебла кактуса були чудовим кормом для овець.

У нових умовах кактус добре прижився і швидко розмножився. Уже в 1925 році він займав площу близько 260 тисяч квадратних кілометрів. Це стурбувало фермерів, і вони почали рубати, палити й топтати кактуси, але це не допомагало. Довелося звернутися до вчених. Останні досить швидко розв'язали кактусову проблему. Вони виїхали на батьківщину кактуса і вивчили там його шкідників. Виявилось, що найнебезпечнішим серед них була гусениця кактобласіс. Її завезли в Австралію, і вона протягом 10 років знищила майже всі кактуси.

На відзнаку такої події у невеликому місті Бунарга, на березі річки Дарлінг, і був споруджений пам'ятник.

Шкідникові тваринництва, насамперед вівчарства, — вовкові — побудували пам'ятник англійці, відзначивши цим місце й дату знищення останнього хижака у їхній країні. Це було 1880 року в районі міста Кармантена. Однак англійці трохи поспішили, оскільки насправді останній вовк був убитий в 1943 році.